

Astrid Theunissen

De schelmenjaren van
Martin Bril

MEULENHOF

Mijn eenzaam leven wandelt in de straten.
Martinus Nijhoff, *De wandelaar*

ISBN 978-90-290-8835-0
ISBN 978-94-6023-974-8 (e-boek)
NUR 320

Omslagontwerp: Bart van den Tooren | BVDT
Omslagbeeld: © Harry Cock – Hollandse Hoogte
Zetwerk: Steven Boland

© 2014 Astrid Theunissen en Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

	Proloog	7
1	Marten	11
2	Amsterdam	23
3	Drank & drugs	31
4	Droomdebuut	39
5	Move the product	49
6	In Amerika	57
7	Dolende	68
8	Wake-up-call	78
9	De ommekeer	84
10	de Volkskrant	96
11	Kanker	107
12	Angsten	122
13	In de spotlights	135
14	Hoogtijdagen	146
15	Goede voornemens	157
16	De kleine keizer	166
17	Vrijdag de dertiende	177
18	Eenzaam	187

19	Toch de voorpagina	200
20	Enfin	207
	Bronverwijzingen	213
	Bronnenlijst	217
	Verantwoording	220
	Dankwoord	221
	Register	222

Proloog

Amsterdam. Het is eind februari 2009, een grijze dag. Nog voor de schemer invalt worden in café Westers de kaarsen op de tafels ontstoken.

Martin Brill en Barbara van Beukering zitten bij het raam. Ze zijn goede vrienden en wonen allebei om de hoek, in de Derde Helmersstraat, maar ze hebben elkaar een tijd niet gezien. Als hoofdredacteur van *Het Parool* is Van Beukering druk en de zieke Brill heeft zich wekenlang onbereikbaar gehouden voor haar berichten. Totdat ze hem gisteren een e-mail stuurde. ‘Heb ik iets verkeerd gedaan? Waarom sluit je me uit? Ik ben toch je vriend?’ Toen belde hij meteen voor een afspraak, in Westers.

Hij bestelt wodka, zij wijn. De drankjes zijn nog onderweg als Brill bekent dat hij lijdt onder diepe gevoelens van schuld en schaamte. De grote roman is ongeschreven gebleven, zijn huwelijk heeft hij verkloot, zijn dochters te weinig gezien. ‘Ik ga dood en ik heb alles verkeerd gedaan,’ zegt hij en begint onbedaarlijk te huilen. Van Beukering gebaart naar de barman. Of hij aan de volumeknop wil draaien.

Ze heeft zo Brill nog nooit meegemaakt. Altijd is hij goedlachs

en enthousiast, en zelfs na de diagnose slokdarmkanker, bruist en borrelt hij van de ideeën. Altijd is hij bezig met regelen en ritse-
len: een auto hier, een designstoel daar. En als hij niet voor haar
zou hebben gelobbyd in de krantenwereld, dan had ze misschien
nu nog bij een glossy gewerkt.

Toegegeven, hij is niet de uitgelezen vader om Sinterklaas mee
te vieren, maar hij is wel een trotse pa die sinds jaar en dag over
zijn twee dochters schrijft. En inderdaad, als hij boos wordt, hoed
je dan. Als chef van *Volkskrant Magazine* heeft ze gezien dat de
eindredacteur die een komma in Brils column had verplaatst onder
het bureau dook toen Bril binnenkwam. Maar is Bril blij, dan is hij
euforisch, dan laat hij zich zingend van plezier met zijn kleren aan
in het plastic kinderbad op Van Beukerings dakterras vallen.

Nu ziet ze een gebroken man.

Het zijn de medicijnen die hem doen snikken als een klein
kind, vertelt hij later, vreselijk vindt hij dat, maar het gevoel van
pijnt komt uit het hart, en het is geen emotionele oprisping. Kort
daarop zal hij tegenover *Volkskrant*-hoofdredacteur Pieter Broer-
tjes en studievriend Dirk van Weelden woorden van gelijke strek-
king gebruiken. 'Ik heb alles verkankerd.'

Twee maanden later nadert de dood huize Bril. Het verzet is
groot. Hij is jong, 49 pas, en hij wil door met schrijven, kijken,
luisteren, meemaken, met léven. Op 22 april legt het lichaam het
af tegen de geest. Op 2 mei wordt hij begraven in een ruw houten
kist. Bij het afscheid in kerkgebouw De Duif zingt countryzanger
Charlie Rich.

*Lord, I feel like going home
I tried and I failed,
and I'm tired and weary,
everything I did was wrong*

Het tekort, is de titel van Brils beste boek én Brils levensthema. Er
loopt slechts een dunne grens tussen pech en geluk, afgrond en

succes, dood en liefde, zei hij vaak in interviews. Bril balanceerde zijn leven lang op dat dunne lijntje, in evenwicht was hij alleen als hij schreef.

Maar berust zijn genadeloze zelfkritiek wel op de werkelijkheid?

Een huwelijk leid je niet alleen, en Bril heeft geenszins gefaald in het naleven van zijn droom. Hij is schrijver geworden zoals hij wilde, succesvol gebleken zoals hij hoopte. Twaalf jaar lang bezorgde hij honderdduizenden lezers van *Het Parool* en *de Volkskrant* vijf dagen per week een vreugdevol moment.

‘Er is goed nieuws,’ noteert hij bijvoorbeeld op een vroege lentedag. ‘In de binnentuin heeft zich een merel gevestigd. Er is ook slecht nieuws. Het is ondoenlijk om het gezang van deze vogel in woorden te vangen.’

Bril liet zijn lezers kijken en luisteren. Hij tilde het kleine op. Schetste het onbekende alledaagse. Hij gaf het vlakke Nederland meer dimensie.

Brilliaans, het zou een woord in Van Dale kunnen zijn.

Marten

Vijftien, hooguit zestien jaar is Martin Brill wanneer hij droomt over een leven als beroemd schrijver in de grote stad, met veel drank, drugs en vrouwen. Een Jan Cremer wil hij worden, of een Jan Wolkers. Hij heeft dan net *Ik Jan Cremer* en *Turks fruit* ontdekt in het Tomado-boekenrek van zijn oom Jetze en tante Hebel in het Veluwse Epe. Deze pikante romans staan midden jaren zeventig niet op de planken van de bibliotheek in het nabijgelegen 't Harde waar de familie Brill woont. Thuis vindt Brill die boeken ook niet. Zijn ouders lezen geen moderne literatuur.

Brill spijbelt van het atheneum aan de Heertganck in Heerde om onopgemerkt naar ooms studeerkamer te gaan waar dat boekenrek staat. 'Het beste tijdstip om bij die oom en tante aan te komen was half drie. Dan deed tante een dutje en waren haar eigen kinderen nog niet thuis. Omdat de keukendeur altijd openstond, kon ik rustig het huis betreden om stiekem te lezen en tantes koektrommel te plunderen.' En om Caballero-sigaretten te pikken, weet Geke, de dochter des huizes.

'Cremer stond naast *Voorspel* van Loe de Jong, een boek dat over iets heel anders ging dan de titel deed vermoeden,' schrijft

Bril in zijn verhalenbundel *Jongensjaren*. Na *Ik Jan Cremer* volgen Wolkers' romans en hij gaat nog meer spijbelen om alvast het juiste bohemien-gevoel van het toekomstige schrijverschap te ervaren.

De Berini die Brill aanschaft, lijkt in de verste verte niet op de duivelse Harley Liberator waarmee Cremer de halve wereld rondtoert, maar de brommer brengt hem in Zwolle en Amersfoort, waar hij wereldliteratuur kan aanschaffen die in 't Harde en omgeving niet voorhanden is. Aanvankelijk koopt hij alles met het bijtje van uitgeverij De Bezige Bij op de voorkant. 'Dat waren gegarandeerd boeken met seks en avontuur.'

Er ontvouwt zich een nieuwe wereld voor de in zichzelf gekeerde puber, want het leven in 't Harde is saai. Voor een leuk café moet Brill vijftien kilometer brommeren, naar Heerde. Het jaarlijkse hoogtepunt in het dorp noemt Brill de demonstratie tegen de ter plaatse opgeslagen kernkoppen van een paar honderd linkse mensen met linnen tasjes. Het is immers een legerplaats met inwoners die aan de militaire kazerne zijn verbonden, en forenzen-gezinnen onder wie Rein Brill, zijn vrouw Janny Pilat, Marten, zoals Martins naam feitelijk luidt, de drie, vijf en tien jaar jongere Elfriede, Sytze en Edward.

De familie Brill komt op deze plek aan de snelweg terecht vanwege vaders werkzaamheden bij Unilever. Hij is 'handelsreiziger in zeep', zegt zijn oudste zoon altijd, en om die reden is het gezin nogal eens verhuisd. Van De Bilt, waar Martin zijn eerste drie levensjaren doorbracht, naar Utrecht, het Gelderse Dieren en het Friese Drachten. Martin is veertien als het gezin zijn intrek neemt in het huis met vijf slaapkamers aan de bosrand in 't Harde.

Verhuizen vindt Martin verschrikkelijk. 'Net als ik ergens vriendjes had gemaakt, vertrokken we weer. Daarbij kwam dat ik heel verlegen en onhandig was, dus dat hielp niet mee.' Hij houdt van muziek, maar durft op middelbareschoolfeestjes niet te dansen. Hij durft nergens aan mee te doen. Brill voelt zich altijd een buitenstaander, een rol die hij later, als observerend columnist,

zal cultiveren, maar het eenzame gevoel uit zijn jeugd zal hij niet kwijtraken. Hij beschrijft die jaren als een diep bad van verveling. ‘Het enige dat ik leuk vond, was lezen.’ Daarnaast vermaakt hij zich door buurtbewoners te bespieden en zich een voorstelling te maken van hun leven.

‘Martin las veel en was heel nieuwsgierig,’ vertelt zus Elfriede, grafisch ontwerpster te Amsterdam. ‘Als jongetje van tien stond hij voor dag en dauw op om als eerste het dagblad *Trouw* te lezen. Op zijn buik voor de kachel. Hij was geïnteresseerd in van alles en nog wat, en hij had een heleboel helden. Hij was fan van Feyenoord bijvoorbeeld, en tijdens schaatskampioenschappen had hij op de deksel van de legokist een krantenoverzicht geplakt met afstanden en tijden van alle schaatsers, en de resultaten van zijn favorieten, Kees Verkerk, Ard Schenk en Atje Keulen-Deelstra. Met die legodeksel op schoot zat hij dan voor de televisie.’ Zijn enthousiasme is aanstekelijk. ‘Als vanzelfsprekend zat ik ook mee te kijken naar het schaatsen.’

Dat haar broer zijn jeugd als eentonig heeft ervaren, verwondert haar. ‘Overal waar we hebben gewoond, had Martin leuke vrienden en vriendinnen, ook in ’t Harde, al was dat een treurige woonplaats. Thuis was het doorgaans een gezellige boel. Er kwamen vrienden van ons en van onze ouders over de vloer, en ooms en tantes en kennissen. Verjaardagen werden uitbundig gevierd en er was altijd genoeg te eten en te drinken.’

Brils moeder, afkomstig uit een Friese boerenfamilie met dertien kinderen, wacht na school altijd met een kopje thee op haar zoons en dochter. Ze is een zorgzame huisvrouw en kan volgens Bril geen ‘nee’ zeggen. Zijn vader is veel onderweg en als hij thuiskomt, is hij moe en chagrijnig. ‘Met mijn vader had ik een getroebleerde verhouding,’ vertelt hij in *Trouw*. ‘Al zou ik je niet eens kunnen zeggen hoe dat nou precies kwam, want hij kon ook gul, hartelijk en charmant zijn. Maar man-tot-mangesprekken met mijn vader heb ik nooit gehad.’ De verhouding met zijn moeder is beter. ‘Moeders zijn de mooiste vrouwen die ik ken.’

Martins slaapkamer staat vol boeken en platen. *Maggie May* van Rod Stewart is een van zijn eerste singletjes. Als puber draait hij The Band, Patti Smith en Bob Dylan, en om zich aan het gezinsleven te onttrekken, brengt hij veel tijd door op zijn kamer.

Dat haar broer zich terugtrekt, is niet alleen pubergedrag, weet Elfriede. ‘De sfeer in huis werd op een gegeven moment bepaald door de midlifejaren van mijn vader. Er was geen ruzie tussen mijn ouders, en Martin en ik hadden niet meer dan de standaardpuberconflicten over haardracht, kleding en de tijd waarop we thuis moesten zijn, maar we voelden dat er iets aan de hand was. Het was ons warme vertrouwde nest niet meer. Mijn vader was zwijgzaam en afwezig. Dat is vermoedelijk ook waarom Martin de relatie met pa getroebleerd noemt, zonder dat hij daar een directe reden voor had.’

Bij tante Hebel vindt hij niet alleen inspirerende literatuur. Zijn oom Jetze, een vakbondsman, is in het verre Gelderland geabonneerd op de Amsterdamse krant *Het Parool*, waarin Martin de columns van Simon Carmiggelt ontdekt, en opiniebladen. *Vrij Nederland* met zijn losse boekenbijlages en de *Haagse Post* met trendspecials over het Ik-tijdperk vindt Brill geweldig.

Zijn focus op de wereld wordt al snel door deze tijdschriften bepaald, en in het verlangen om ze te lezen haast hij zich naar boekhandel Van der Pol in 't Harde om de weekbladen te kopen zodra ze verkrijgbaar zijn. Het moet in 1975 of 1976 zijn geweest dat hij in de *HP* een groot portret leest van Ischa Meijer over De Nieuwe Stijl, een beweging van dichters die in zijn geboortjaar 1959 is opgericht door Armando, Hans Verhagen, Hans Sleutelaar en Cornelis Vaandrager. Brill raakt gefascineerd door deze dichters uit het rauwe Rotterdam die de werkelijkheid van de straat beschrijven, en dan vooral door hun imago. ‘Hier had je dichters die er niet uitzagen als dichters, maar als zakenmannen, reclamejongens. Hier had je gasten die zich afzetten tegen Amsterdam – de stad waar ik als plattelandsjongen bang voor was.